

מרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים

לנצח במלחמת שלושים השנים

מאת תא"ל (מיל') ערן אורטל

מבט מבס"א, מס' 2,285, 13 ביוני 2024

תקציר: את ההיסטוריה הישראלית יש לספר מחדש כרצף של שלוש מלחמות היסטוריות ארוכות. "חרבות ברזל" אינה עומדת בפני עצמה, המערכה בעזה היא שלב מעבר קריטי, תפיסתי ומעשי, ממגננה למתקפה, במלחמה ארוכה עם שלוחי איראן. כדי לממש את הישגיה נדרשת לישראל הפוגה בת שנים ספורות בה יגובשו האסטרטגיה והכוח הצבאי למתקפה עצמה. נדרשת למידת אמת ברמה המדינית והצבאית. נדרש פיוס לאומי. נדרשים מהלכי חירום נחרצים לבניין עוצמה צבאית מתאימה יותר.

המלחמות ההיסטוריות של ישראל

המלחמה תקועה. למרות ביצועים טקטיים מרשימים, ישראל לפותה בין מטרות מלחמה רחוקות ממימוש ברצועת עזה לבין התשה שאין ממנה מוצא בצפון. במישור המדיני ככל שצה"ל מעמיק את כתישת ערי הרצועה המאובקות והבחירות בארצות הברית מתקרבות לשיאן, מתהדק בידודנו ומאיים על עתידה הכלכלי של ישראל ומקומה במשפחת האומות. נכון, ישראל נרדפת על-ידי מוסדות בינלאומיים העוינים אותה אינהרנטית וטרנד פוליטי פרוגרסיבי בעל מאפיינים אנטישמיים בוטים. למרבה הצער אין זה משנה את ההשלכות החמורות של המשך הלחימה במישור הבינלאומי והכלכלי.

השיח האסטרטגי הישראלי תקוע גם הוא, בין תומכי "הניצחון המוחלט" לבין החותרים לעסקת חטופים. לא במקרה המחנות הללו חופפים את קווי השבר הציבוריים של ה-6 באוקטובר. הברור מאליו רק בולט יותר - ההנהגה אינה מסוגלת להפריד בין השיח הפוליטי לבין השיח האסטרטגי, בין הפוליטי לצבאי.

לעיתים, כדי להיחלץ ממבוי סתום תפיסתי ומעשי נדרשת פרספקטיבה חדשה. מלחמת ששת הימים הגדירה סטנדרט מטעה לפיו מלחמות נמשכות ימים ספורים ובנויות ממקשה אחת. האמת שונה, מלחמות הן תופעות היסטוריות שנמשכות בדרך-כלל זמן ממושך יותר. הן גם מגוונות הרבה יותר.

במלחמת העולם השנייה, למשל, רק בהקשר האירופאי שלה, התקיימו לפחות שלוש מלחמות-משנה. מאבק השליטה באירופה ובמשאביה; המערכה הגרמנית באפריקה

שנועדה לנתק את בריטניה מהודו; והמלחמה באוקיינוס האטלנטי שנועדה לבודד את בריטניה מאמריקה.

ההיסטוריה האסטרטגית של הציונות בנויה מכמה מלחמות ארוכות. המלחמה הראשונה הייתה המאבק בין התנועות הלאומיות היריבות בפלשתינה-א"י. במאבק זה ניצחה הציונות במלחמת העצמאות.

מלחמת העצמאות הייתה גם מעבר היסטורי ממלחמה בין תנועות לאומיות למלחמות ישראל-ערב. בן גוריון הבין זאת ערב המלחמה. בתהליך הכנה מזהיר הוא שינה לחלוטין את התפיסה, הארגון והאמצעים של כוח המגן העברי, ובזכות הכנות אלה עבר צה"ל באפריל-מאי 1948 מהגנה להתקפה כשמימש את תוכנית ד' וסדרת מבצעים התקפיים, הראשון בהם מבצע נחשון. הבנה מדויקת של המלחמה הצפויה וארגון צה"ל לקראתה הביאו להבסת קואליציית מדינות ערב שוק על ירך.

בארבעת העשורים הבאים עמדה ישראל בהצלחה באיום צבאות ערב משולב בטרור. למרות שהערבים שינו אסטרטגיה מפעם לפעם, מלחמת ההתשה בתעלת סואץ למשל, הצליחה מדינת ישראל להביס שוב ושוב את המרכיב הצבאי שאיים עלינו. מלחמת ישראל-ערב הסתיימה למעשה עם הסכם השלום הישראלי-מצרי וההימנעות הסורית להסלים את מבצע של"ג ב-1982 למלחמה ישראלית-סורית רחבה יותר.

שלב המהלומה במלחמת איראן-ישראל

מימי רצועת הביטחון בלבנון וביתר-שאת מאז הנסיגה ממנה, עומדת ישראל במלחמה שלישית, המלחמה האיראנית-ישראלית באמצעות שלוחי איראן. זוהי מלחמה שהרקע שלה דתי והאופי שלה אזורי. כמו כל המלחמות, גם למלחמה זו אופי צבאי משלה, שונה ממלחמות ישראל-ערב הקודמות. למרבה הצער את המלחמה הזו ניהלה ישראל בעשרים וחמש השנים שחלפו באסטרטגיה שגויה, אסטרטגיה שנשענה על ההנחה כי ישראל היא הצד החזק, מעצמה אזורית, ולכן היא תוכל להרתיע את שלוחי איראן באמצעות יתרונותיה בעוצמת אש ואיכות המודיעין, מבלי להסיר את האיום הצבאי. במישור הצבאי הנחנו בטעות שעוצמתנו הצבאית – בעיקר העוצמה האווירית - מתאימה, ולא נדרשות בה אלא הוספת רגל ההגנה והתאמות קלות נוספות. לצערי, גם כיום יש מי שעדיין מתרפקים על יכולתה של ישראל להחריב את מדינת לבנון, כאילו זו תשובה צבאית אפקטיבית לאיום חזבאללה.

את המלחמה הנוכחית בעזה יש להבין כמערכה אחת במסגרת אותה מלחמה. לא סתם מערכה. המערכה הנוכחית ברצועת עזה היא שלב ההתאוששות וההתעוררות הישראלית.

ברמה המדינית מתקפת השבעה באוקטובר היא רגע ההשכמה וההכרה בכישלון האסטרטגיה הנוכחית. זהו רגע מקביל להתעוררות אירופה בראשון בספטמבר 1939 וההכרה כי מדיניות פיוס היטלר כשלה. אלא שהתעוררות מדינית אינה מספיקה. ממאי 1940 נדרשו לצ'רצ'יל ארבע שנים של בניית יכולת צבאית ואמון בה, רתימת ארצות הברית למלחמה וגם תבוסות כואבות בדרך לפני שהתמלאו התנאים למתקפה באירופה ביוני 1944.

ברמה הצבאית מתקפת צה"ל בעזה פירקה את כוחו הצבאי המאורגן של חמאס וגבתה מחיר עצום מכלל העזתים, טרוריסטים וגם אלה שאינם. כרגע לא נראה שהמשך המתקפה מגלם פוטנציאל להישגים משמעותיים נוספים. לכן, את המבצעים הנוכחיים בעזה יש לתפוס לא כמלחמה העומדת בפני עצמה אלא כמערכה אחת בתוך מלחמה ארוכה יותר. זאת מערכה קריטית, שנועדה לאפשר מעבר היסטורי מאסטרטגיה של הכלה והרתעה, לאסטרטגיה של הסרת האיום ושבירת טבעת החנק האיראנית. בתורת

המערכה הצבאית המערכה המאפשרת מעבר ממגננה למתקפה מכונה "מהלומה מערכתית".

ממש כמו שצ'רצ'יל לא יכול היה לעבור למתקפה באירופה במאי 1940, אלא נדרש לבנות בעמל זמן את התנאים לכך, כך גם אנו. צבא שבנה עצמו תחת תפיסת "סבבי הרתעה" ולא דמיין מלחמה הכרעתית בעזה, לא יכול להיות מוכן למלחמה כזו באחת. מהם התנאים שאנו נדרשים ליצור כדי לממש את הישגי המלחמה בעזה ולהכין עצמנו למתקפה?

ברמה הצבאית – נדרש לבנות את צה"ל באופן שיאפשר הסרה מהירה ויעילה, יחסית, של האיום הצבאי בעזה ובלבנון. יש לבנות את צה"ל לממש זאת מבלי שנגרר למערכה התשתית ארוכה הפוגעת בנו ומשרתת את אויבינו. מהן אבני-הנגף הצבאיות שמונעות מאיתנו צורת מלחמה כזו כרגע?

ברצועת עזה זו בעיקר היכולת המוגבלת של צה"ל לאתר ולהשמיד את תשתית התת-קרקע בהיקף ובקצב מספקים. הצלחת חמאס לגרור אותנו למערכה התשתית ארוכה עומדת על הניתוק בין ההצלחה הטקטית שלנו על-פני הקרקע לבין יכולתו לקיים את הארגון בתת-קרקע.

בלבנון מדובר בעיקר ביכולת האש והתקיפה המדויקת של חזבאללה. כל מתכנן צבאי מבין כי למול עוצמת טילי הנ"ט של האויב בצפון, עוצמה שרק התגברה והשתכללה בחודשי המלחמה, ולמול היכולת שפיתח האויב לחדור את מערכי ההגנה האווירית שלנו, אין כרגע למדינת ישראל אופציה מלחמתית מכריעה וקצרה.

מעבר לשתי נקודות אלה יש, כמובן, למלא-מחדש את המלאים, לרענן ולאמן מחדש את הכוחות, לחדש את המודיעין, להכין טוב יותר את העורף האזרחי והתשתיות הלאומיות, ושלל הכנות נוספות.

ברמה הלאומית, וגם בתוך צה"ל פנימה, על ישראל לאחד מחדש את כוחותיה הפנימיים. לבחור ולמנות מנהיגות שתחדש את האמון.

אם נבין את המערכה הנוכחית בעזה כמהלומה שנועדה לאפשר מעבר מהכלה והגנה להתקפה ולהכרעה, ניתן יהיה לראות את ההישגים ההיסטוריים שלה:

מתקפת השבעה באוקטובר חשפה לעיני העולם את המזימה האיראנית הרחבה יותר. מתקפת איראן בארבע-עשר באפריל חידדה זאת.

המלחמה ליכדה את הקואליציה האזורית החדשה תחת הנהגה אמריקנית מול האיום האיראני. נורמליזציה אזורית שתיוולד מתוך המערכה בעזה היא הישג קריטי לקראת המערכה המכריעה.

המבצע בעזה הסיג את יכולות חמאס שנים לאחור ויצר את התנאים להחזרת החטופים בעסקה, בזכות שליטתנו ברצועה וזכות הווטו שלנו על שיקומה. הוא גם יאפשר חופש פעולה צבאי בעזה בהמשך, באופן שימנע את צמיחתו מחדש של האיום באותה מידת חומרה.

את התנאים שיצרנו יש לממש, לא לשחוק. כעת נדרש להשיב את השבויים והחטופים, להשיב את העקורים לבתיהם, ולנצל את הזמן שהרווחנו בדמים כדי להיערך למערכה המכריעה. כמו לצ'רצ'יל, גם לנו נדרשות שנים ספורות כדי להיבנות מחדש על-מנת להכריע את הכוחות הצבאיים בגבולנו תוך גיבוש הקואליציה האזורית ומיצויה לנטרול פעולותיה של איראן. אלא אם יתרחש הבלתי-צפוי, נגיע אל הנהגת חמאס ונשחרר את החטופים באופן צבאי, נראה כי הפוטנציאל של המערכה הנוכחית מוצה.

סיכום

כוח רצון לאומי ורוח לחימה הם תנאים הכרחיים לניצחון, כמובן, אך אין בהם די. גישה מקצועית למעשה המלחמה מחייבת לבחון את הקשר בין אסטרטגיה, מנהיגות ויכולות צבאיות קונקרטיות. כדי לנצח את מלחמת העולם השנייה נדרשו לבריטניה חילופי הנהגה בממשלה וגם בקרב הכוחות המזוינים, שינויי תפיסה צבאית מקצועית, ובנייה מחדש של יכולות צבאיות קונקרטיות מתאימות יותר מאלה שפותחו טרום המלחמה.

"חרבות ברזל" השיגה הסרה זמנית של איום חמאס, ומאפשרת למידה מדינית וצבאית קריטית זמן חיוני. יש להניע מחדש את כלכלת ישראל. זו תצטרך לתמוך בהכנות למערכה הבאה. נכון יהיה להימנע מהכפלת סד"כ צה"ל כתגובה טראומטית לשבעה באוקטובר. תחת זאת יש להסתפק בגידול מתון של סדר הכוחות ובהתמקדות בשני משתני ההכרעה שתוארו למעלה: יכולת איתור והשמדת תשתיות תת-קרקע, ודיכוי יכולות השיגור של האויב בצפון – כלפי כוחותינו וכלפי העורף.

את מהלך ההתכוננות יש להוביל במהירות, בנחרצות וללא עיכובים. שמונה חודשים, ואנו עדיין מכלים את המשאבים, לא נערכים למתקפה. רחוק מכך.

המערכה הבאה במלחמת שלושים השנים באיראן ושלוחיה צריכה להיפתח בהסרה מהירה ואפקטיבית של איום חזבאללה בצפון באמצעות כיבוש דרום-לבנון במקביל להשמדת עיקר היכולות הטיליות של האויב. הסרת האיום מצפון תאפשר להסיט את מרב הכוחות כדי לכבוש מחדש את רצועת עזה, אם יידרש, להשלים את טיהורה וליישם תוכנית לייצובה ללא חמאס. בבוא העת אפשר יהיה לשקול גם את האינטרס הישראלי מול המשטר הסורי, שנשען על כלכלת סמים ותמיכה איראנית.

חתירה ל"ניצחון מוחלט" כאן ועכשיו מרחיקה את מהלכי ההכנה הדרושים לנו ומעכבת את הלמידה והריפוי. היא מדלדלת את כוחנו, לא מחזקת אותו. זהו עירוב מסוכן של פוליטיקה באסטרטגיה. הניצחון מחייב שילוב נכון של רוח, אסטרטגיה ומוכנות מתאימה. "חרבות ברזל", אם רק נבין את תפקידה ההיסטורי, יצרה את התנאים לגיבוש כל השלוש.

תא"ל (מיל) ערן אורטל השתחרר לאחרונה משירותו הצבאי כמפקד מרכז דדו לחשיבה צבאית רב-תחומית. ספרו המלחמה שלפני (משרד הביטחון, 2022) עסק בצורך של צה"ל להשתנות, לאמץ גישות לחימה חדשניות, ולחדש גישת מלחמה מכריעה.